

**Регіоналізація і глобалізація
в європейському економічному просторі**

Ірина ПІДРИЧЕВА,
Віталій ОМЕЛЬЯНЕНКО

**ПРОСТОРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ
ДЛЯ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ КЕЙСИ ТА ПОТЕНЦІАЛ
ЛОКАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ**

Резюме

У статті розкрито проблематику просторової трансформації повоєнної України крізь призму поєднання європейського досвіду та локальних інновацій. Запропоновано розглядати інфраструктурно-сервісний підхід як інструмент реконструкції країни, що поєднує фізичну відбудову з формуванням сервісної екосистеми розвитку регіонів і громад, орієнтованої на інновації, людський капітал та сталий розвиток. Систематизовано типи локальних інновацій та показано їхню унікальну роль у трансформації територій «знизу». Представлено результати аналізу європейських кейсів просторової трансформації (Данії, Іспанії, Німеччини) у частині відновлення енергетичної, соціальної та екологічної інфраструктури, а також структурної перебудови економіки, які можуть бути адаптовані для цілей повоєнної реконструкції територій України. Запропоновано систему метрик оцінювання ефективності ін-

© Ірина Підричева, Віталій Омеляненко, 2025.

Підричева Ірина, д. е. н., старший дослідник, завідувач сектору проблем інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, Україна. ORCID: 0000-0002-4622-8997 Email: pidoricheva@nas.gov.ua

Омеляненко Віталій, д. е. н., професор, провідний науковий співробітник сектору проблем інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, Україна; Запрошений професор-стажист, Познанський політехнічний університет, Познань, Польща. ORCID: 0000-0003-0713-1444 Email: omvitaliy@gmail.com

фраструктурно-сервісного проектування для управління реконструкцією постраждалих регіонів України, спрямованої на забезпечення прозорості управлінських рішень, формування критеріїв відбору проєктів реконструкції та координацію дій влади, бізнесу, громад і міжнародних партнерів.

Ключові слова:

громада, європейський досвід, локальні інновації, просторова трансформація, регіон, реконструкція, Україна.

Класифікація за JEL: O18, O31, R11, R58.

2 рисунки, 2 додатки, 23 джерела літератури.

Постановка проблеми та огляд літератури

Україна ще до початку воєнного 2022 р. перебувала у стані зростання територіальних диспропорцій і потребувала оновлення моделей просторового розвитку, адаптованих до специфіки різних типів регіонів і територій. Це було зумовлено численними причинами, зокрема скороченням та старінням населення сільської місцевості, його міграцією до великих міст, загостренням екологічних проблем у містах та монопрофільністю їхньої економіки, нерівністю за доходами, а отже, доступом до якісної освіти, медицини, інфраструктури, до реалізації можливостей населення. Масштабні руйнування, спричинені бойовими діями, загострили ці виклики, поставили країну перед необхідністю не лише фізичної відбудови, а й просторої трансформації – зміни характеру організації, функціонування та використання територій у відповідь на виклики сучасності.

Як показує світовий досвід, просторова трансформація зазвичай є реакцією на шоки (військові конфлікти, природні й техногенні катастрофи) і кризи, супроводжується просторово-функціональними, економічними, соціальними, екологічними, інфраструктурними, інституціональними, організаційно-управлінськими змінами та має довготривалий характер. Можливими на-

прямами просторової трансформації є такі: формування нових спеціалізацій регіонів; створення інноваційно-промислових кластерів як ядер нової моделі структурно-просторового розвитку; ревіталізація промислових територій через переосмислення індустріальної спадщини із впровадженням інноваційних рішень і залученням усіх зацікавлених сторін; створення компактних і самодостатніх житлових середовищ з пріоритетом сталої мобільності, соціальної інтеграції та екологічної безпеки; запровадження децентралізованих енергетичних рішень із залученням громад (на засадах енергетичної автономії та сталого розвитку); переорієнтація сільських територій на органічне виробництво та розвиток цифрових послуг; оптимізація просторового розподілу інвестицій з урахуванням потенціалу територій та цілей їх структурної перебудови. Зазначені напрями можуть бути предметом критичного осмислення для впровадження в українських реаліях, деякі з них відображені у цій статті.

Українська наукова спільнота, досліджуючи проблематику просторової трансформації, зосереджує увагу на структурно-просторовій перебудові регіональних економік, зокрема шляхом реалізації підходу смартспеціалізації, ревіталізації старопромислових і депресивних територій, урбаністичних змін і сталому розвитку міст, енергетичній трансформації регіонів і громад, повоєнній реконструкції територій та інших аспектах.

Так, Лібанова та Бистряков (2025) обґрунтовують необхідність перегляду методологічних підходів до забезпечення просторового розвитку України у період повоєнної реконструкції, наголошують на важливості врахування світового, зокрема європейського, досвіду подолання шоків і криз. На їхню думку, простір слід розглядати не просто як фізичне середовище чи адміністративну одиницю, а насамперед як «простір процесів» (Лібанова та Бистряков, 2025, с. 38) – сукупність дій, змін, відносин, взаємозв'язків, що формують траєкторії розвитку територіальних утворень. Такий підхід передбачає переосмислення поняття просторового утворення як соціального феномена, в якому пріоритетного значення набувають питання людського потенціалу, соціальних інституцій та якості життя. У цьому контексті просторовий розвиток має спиратися на міждисциплінарну методологію, що дозволяє врахувати взаємодію економічних, соціальних, екологічних та інституційних чинників.

Проблематиці просторових зрушень економіки України в сучасних умовах присвячено статтю Кравціва та Сторонянської (2025). Автори підкреслюють важливість коригування цілей і механізмів регіональної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення як відповідь на просторові зрушення, спричинені воєнними шоками. Вони обґрунтовано вказують на необхідність реалізації таких основних напрямів вдосконалення регіональної політики, як запровадження територіально орієнтованого підходу до управління розвитком регіонів і громад, оновлення системи стратегічного та просторового планування розвитку територій, формування інституційної спромо-

жності залучення коштів європейських фондів та завершення реформи місцевого самоврядування.

Низка сучасних наукових досліджень зосереджена на структурних перетвореннях економіки на основі інновацій, зокрема через реалізацію підходу смартспеціалізації як основи забезпечення якісного повоєнного відновлення України. Підхід смартспеціалізації спрямований на модернізацію традиційних галузей та /або створення цілковито нових наукомістких галузей, та / або диверсифікацію економіки через синергію їхнього потенціалу, що впливає на просторове планування та організацію економічної діяльності. Так, регіони, які раніше вважалися периферією, можуть стати центрами тяжіння інвестицій та розвитку наукомістких галузей і компліментарних сфер діяльності. У цьому контексті викликає інтерес бачення науковців щодо застосування підходу смартспеціалізації до специфічних умов конкретних регіонів в інтересах їхньої інноваційно-промислової трансформації. Так, Шевцова та ін. (2020) на прикладі Луганської області розкривають потенціал смартспеціалізації як інструменту структурної перебудови економіки з акцентом на цифровізацію хімічної промисловості, її поєднання з аграрним сектором і формування нової агрохімічної екосистеми для забезпечення сталого розвитку регіону. У науковій статті Чорного та ін. (2025) визначаються можливості трансформації регіонів України в інноваційно-промислові точки зростання через модернізацію промислового базису, розвиток індустріальних парків, підтримку релокації підприємств і створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності.

Попри наявність досліджень, присвячених практичним аспектам упровадження смартспеціалізації, теоретичне осмислення цього підходу крізь призму різних шкіл економічної думки все ще недостатньо розроблене. На цю прогалину в науковій літературі справедливо звертає увагу О. Вишневський. Так, у колективній публікації (Вишневський та ін., 2023) під його науковим керівництвом теоретично осмислюється вплив різних шкіл економічної теорії (шумпетеріанства, інституціоналізму та девелопменталізму) на формування стратегій смартспеціалізації та з урахуванням цього визначаються напрями удосконалення відповідних стратегій і політик, зокрема на регіональному рівні. Зазначена робота поглиблює результати, отримані автором у попередніх дослідженнях, зокрема (Вишневський, 2022), у якому здійснено редукцію поняття смартспеціалізації з позицій дев'яти провідних шкіл економічної теорії, що дозволило закласти теоретичне підґрунтя для стратегування смартспеціалізації на регіональному рівні.

Виклики просторової трансформації вугільних регіонів і шахтарських громад, які стикаються з наслідками реструктуризації гірничої промисловості, розглядають у своїх працях Череватський та ін. (2023). Автори критично осмислюють поширений вузький підхід до сприйняття браунфілдів (територій, які втратили первісну виробничу функцію), що зводить їх до плоского, двовимірного простору. Натомість обґрунтовується необхідність тривимірно-

го бачення цих регіонів і громад з урахуванням змін у геологічній структурі, руху підземних водо- та газопотоків, а також можливостей використання гравітаційної й геотермальної енергії. Такий авторський підхід був закладений у монографії (Амоша, 2020), де просторову трансформацію розглянуто як багаторівневий процес, що інтегрує принципи циркулярної економіки, інноваційних енергетичних технологій, смартспеціалізації та адаптивного управління розвитком убуваючих міст (*shrinking cities*) – урбанізованих територій, що зазнають тривалої деіндустріалізації, депопуляції, зниження економічної активності, соціальних та екологічних проблем. Зазвичай це монопрофільні промислові центри, просторове оновлення яких потребує запровадження комплексного підходу.

Зарубіжні науковці також звертають увагу на проблематику просторових трансформацій регіонів у різних її проявах (Miljanović та ін., 2023; Fazio та ін., 2025; Bajwoluk та ін., 2024). Водночас, незважаючи на вагомість наукового доробку українських і зарубіжних вчених, масштаби, характер і гібридна природа викликів перед Україною вимагають розширення фокусу досліджень у бік аналізу прикладних моделей трансформації, які можуть бути адаптовані до національних умов.

Отже, **мета статті** – проаналізувати європейські кейси просторової трансформації та типи локальних інновацій з огляду на їхній адаптивний потенціал для повоєнної реконструкції регіонів і територій України.

Методологія

Дослідження ґрунтується на положеннях інституціоналізму та еволюційної економіки, спирається на теоретичні напрацювання українських і зарубіжних науковців з проблем просторової трансформації, смартспеціалізації, ревіталізації промислових територій та сталого розвитку регіонів і громад. Роботу виконано з використанням методів аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, історичного підходу та порівняльного аналізу.

Результати дослідження

Регіональна диференціація потреб у повоєнній реконструкції України

Регіони України розрізняються за рівнем економічного розвитку, соціально-демографічними параметрами, ресурсним забезпеченням та історико-культурними особливостями. Починаючи з військового конфлікту на сході України у 2014 р., вони зазнали різного ступеня руйнувань, тому матимуть різні потреби у процесі повоєнної реконструкції¹.

Найбільш постраждали прифронтові регіони України (рис.1, 2), насамперед промислові – Донецька, Луганська, Харківська і Запорізька області. Потреби на їхнє відновлення становлять майже третину (31,8%, або 242,9 млрд дол. США) потреб на реконструкцію України. З огляду на структурну слабкість економіки промислових регіонів, у якій переважають низькотехнологічні галузі, відновлення довоєнних моделей їхнього розвитку втрачає актуальність на тлі глобального розгортання Індустрії 4.0-5.0 (Vyshnevskiy та ін., 2024; Ghobakhloo, Iranmanesh, та ін., 2024; Ghobakhloo, Mahdiraji, та ін., 2024). Водночас масштабні руйнування і втрата частини промислових активів цими територіями дають можливість для перезапуску їхньої економіки, але вже на інноваційних засадах.

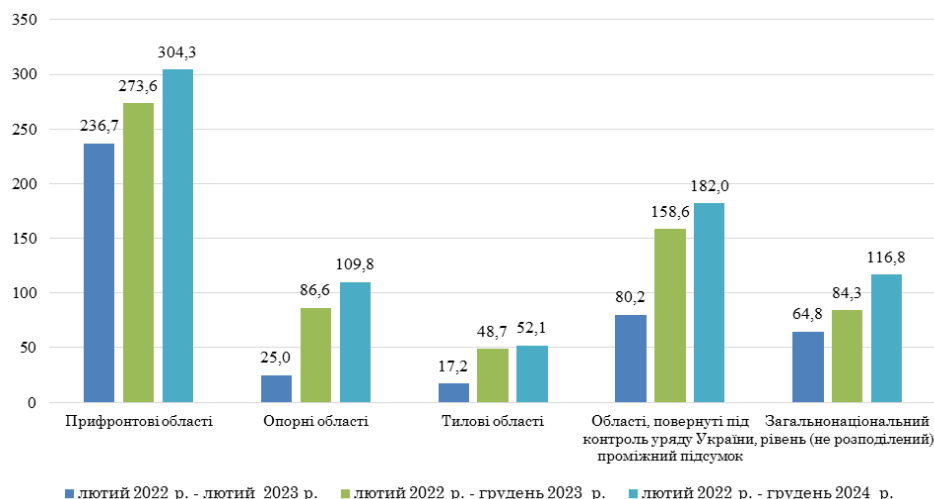
Інші регіони та території України, які менш постраждали та з іншою спеціалізацією (рис. 2), також потребують комплексного підходу до реконструкції, що передбачає залучення значних фінансових ресурсів.

Міжнародні партнери надають Україні суттєву фінансову допомогу: за даними Міністерства фінансів України, за період 2022–2024 рр. вона становила 116,6 млрд дол. США. За її рахунок профінансовано більше 50% видатків державного бюджету кожного року, зокрема у 2024 р. – 58,6%. Очевидно, що у повоєнний період міжнародна фінансова підтримка зменшиться і країна буде вимушена покладатися переважно на власні сили та ресурси, а також віддавати борги.

¹ Під *реконструкцією* розуміється багатовимірний процес, що охоплює різноспрямовані, але взаємопов'язані типи змін, які передбачають як фізично-просторові, так і функціональні перетворення на рівні удосконалення (оновлення) та/або докорінної перебудови (трансформації) для усунення наслідків дії шоків і криз або реалізації суспільних трансформацій.

Рисунок 1

Порівняння оцінок загальних обсягів завданої шкоди та збитків у регіонах України, за типами областей, млрд дол. США

Джерело: створено авторами на основі European Union та ін. (2023, 2024, 2025).

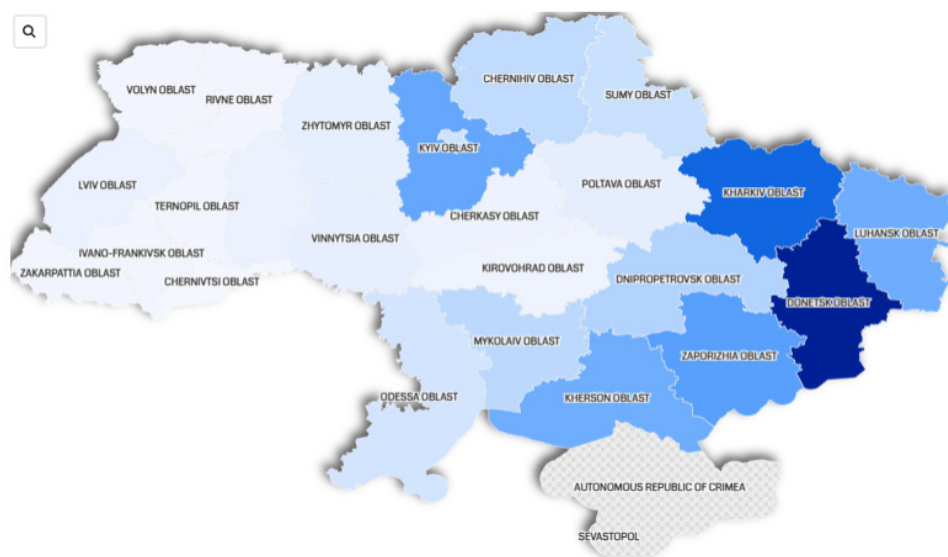
Тому вже сьогодні потрібно зосереджуватися на підвищенні рівня економічної самодостатності країни, інвестувати в інфраструктуру, житло, актуалізувати стратегії розвитку регіонів, відбудовувати промисловість, створювати потужні стимули для залучення інвестицій у розвиток нових технологій та видів діяльності, які швидко розвиваються та формуватимуть нові ринки у найближчі десятиліття. Ці процеси мають спиратися на просторово збалансований підхід, який ґрунтується на раціональному використанні ресурсів, стратегічному розміщенні промислових виробництв та інфраструктури з урахуванням змін чисельності та структури населення України. Залежно від типу регіону (рис. 1), його сильних і слабких сторін, потреб, ресурсного забезпечення, а також від того, яких руйнувань і пошкоджень кожен з них зазнав внаслідок воєнних дій, доцільно застосовувати різні підходи до їхньої реконструкції. Відповідно, виникає потреба у використанні саме підходу інфраструктурно-сервісного проектування, що спрямований не лише на відбудову фізичної інфраструктури, а й враховує економічний, соціальний, екологічний, історико-культурний компоненти просторового розвитку. Реалізація цього підходу на практиці потребує формування індивідуальних профілів реконструкції територій, які ґрунтуються на (Омельяненко та Омельяненко, 2023):

- просторово-функціональному зонуванні (розмежуванні промислових, житлових, сервісних та екологічних зон);
- інституційній та ресурсній спроможності територіальних громад;
- логіці інтегрованого розвитку, яка поєднує відбудову інженерної, транспортної, цифрової інфраструктури із формуванням сервісного середовища (освіта, охорона здоров'я, культура, еко-інновації);
- інструментах ревіталізації, особливо актуальних для промислових і демілітаризованих територій.

Рисунок 2

Загальний обсяг потреб на відновлення та реконструкцію областей України (за період з лютого 2022 р. по грудень 2023 р.), млрд дол. США

Загальний обсяг потреб на відновлення областей України, млрд доларів США 1.2 — 77.8

Source: HDX, Simple maps (points)

Джерело: European Union та ін. (2025, с. 43-44).

Такий підхід відповідає логіці принципу «відбудувати краще, ніж було» (*«build back better»*) як керівному принципу реконструкції України (National Recovery Council, 2022). Суть його в Національному плані відновлення України визначається таким чином: відбудувати з використанням більш якісних, передових і сталих технологій, ніж пошкоджені / зруйновані активи; узгодити відновлення та реконструкцію України з принципами ЄС: зеленого переходу та цифрової трансформації. Згідно з положеннями доповіді Управління ООН з питань зниження ризику катастроф (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2016, с. 11), застосування принципу «відбудувати краще, ніж було» передбачає як фізичне відновлення інфраструктури, так і запровадження інноваційних практик просторового розвитку, здатних забезпечити сталу, екологічно безпечну та інклюзивну трансформацію постраждалих територій. Саме з урахуванням цього принципу визначено потреби на відновлення України у четвертій та попередніх спільних оцінках Європейської комісії, ООН, уряду України та Світового банку (European Union та ін., 2023, 2024, 2025) (рис. 2).

Локальні інновації як рушійні сили просторової трансформації України

У процесі повоєнної реконструкції України особливого значення набувають локальні інновації як рушійні сили активізації внутрішнього потенціалу територій, що зазнали руйнувань, та їхні трансформації «знизу» – за участю місцевого населення. Йдеться про такі практики, що ініціюються на рівні громад, формуються в умовах обмежених ресурсів і відповідають на локальні виклики. Вони, з одного боку, заповнюють прогалини, які містяться в стратегічних документах державного та регіонального рівнів, що не враховують усю локальну специфіку, не передбачають гнучких рішень для розв'язання локальних проблем на місцях, а з іншого – впливають на те, як буде організовано простір території, які види діяльності розвиватимуться на місцях і як функціонуватимуть місцеві інституції.

У світовій практиці роль локальних інновацій полягає щонайменше у такому:

- трансформації функцій простору – завдяки ініціативам мешканців змінюється цільове призначення територій, наприклад, промислові зони перетворюються на креативні чи технологічні центри, транспортні коридори – на безпечні публічні простори;
- підвищенні адаптивності трансформацій – локальні інновації враховують специфіку території, її проблеми, потреби, обмеження та

можливості, націлені на пошук нестандартних, ощадливих та ефективних рішень у складних умовах;

- активізації людського капіталу – місцеві жителі переходять від ролі пасивних спостерігачів за діями чиновників і політиків до ініціаторів, розробників, виконавців і контролерів впровадження інноваційних рішень. В Україні з огляду на масштабні людські втрати, травмування, внутрішнє переміщення та зовнішню міграцію, таку активізацію доцільно підпорядковувати трьома цільовим орієнтирам: *по-перше*, збереженню та розвитку наявного людського потенціалу територіальних громад; *по-друге*, поверненню українців з-за кордону та їх працевлаштуванню в Україні; *по-третє*, реінтеграції ветеранів та учасників бойових дій у цивільне життя та сферу продуктивної зайнятості. Реалізація цих орієнтирів має здійснюватися шляхом забезпечення громадян доступним житлом і базовими послугами; спрощення адміністративних процедур і належного цифрового супроводу отримувачів послуг; запуску державних програм повернення українців з-за кордону з пріоритетом возз'єднання сімей в Україні та закріпленням через створення високооплачуваних і висококваліфікованих робочих місць; організації програм професійного навчання та перепідготовки з подальшим працевлаштуванням і підтримкою самозайнятості та підприємництва (особливо для ветеранів та учасників бойових дій як окремої цільової групи, а також надання їм медичної, психологічної та реабілітаційної допомоги); розгортання кластерних ініціатив як інструменту створення робочих місць та економічної реінтеграції українських мігрантів і ветеранів у продуктивну зайнятість (Pidorycheva та ін., 2025, с. 57–59). Концентрація та узгодження зусиль органів влади всіх рівнів на досягненні цих цільових орієнтирів дасть змогу сформувати людиноцентричну політику реконструкції як основу відновлення соціально-економічної динаміки України.

Узагальнення світових практик місцевого розвитку дало змогу визначити різні типи локальних інновацій, які виникають під впливом ресурсних обмежень, економічних, соціальних, інституціональних чинників, а також завдяки активній позиції місцевого населення, підприємців, місцевої влади, що ініціюють розробку нестандартних підходів до вирішення локальних проблем, стимулюючи формування нових моделей просторового розвитку територій. До основних типів локальних інновацій належать такі:

- **«ощадливі інновації» («frugal innovations»)** – недорогі, доступні продукти або технологічні рішення, призначені для широких верств населення з невисоким рівнем доходів; створюються або адаптуються в межах конкретної території відповідно до її потреб та обмежень. Їх основна ідея полягає в мінімізації витрат за умови збереження основної функціональності продукту, що досягається за

рахунок інженерної економії, простоти конструкції та відповідності місцевим умовам. Такі інновації зазвичай легко масштабуються та можуть поширюватися в інших регіонах з подібними соціально-економічними, екологічними та іншими характеристиками. Наприклад, модульні або тимчасові житлові приміщення, компактні установки для фільтрації питної води, виготовлені (зібрані) локально з доступних матеріалів;

- **інновації, зумовлені нестачею ресурсів («constraint-based innovations» або «jugaad innovation»)** – імпровізовані, нестандартні рішення, які створюються з підручних матеріалів в умовах нестачі ресурсів. Їх вирізняє простота, мінімалізм та орієнтація на швидке вирішення конкретних локальних проблем. Наприклад, виготовлення холодильників з глини, використання пластикових пляшок для освітлення темних приміщень, переробка старих автомобільних шин у меблі, садові гойдалки, грядки, створення шкільних ранців-столів з картонних коробок;
- **«сільські інновації» («rural innovations»)** – інноваційні рішення специфічних проблем у сільській місцевості, де спостерігається обмежений доступ до базових послуг, фінансування, ринків і технологій. Такі інновації ґрунтуються на поєднанні місцевих знань, соціального капіталу та доступних природних ресурсів, підвищуючи самодостатність сільських громад і сприяючи зменшенню територіальної нерівності. Наприклад, використання біогазу з органічних відходів у селах для енергозабезпечення, локальні системи зрошення, адаптовані до умов дрібних фермерських господарств, мобільні ветеринарні клініки для віддалених і труднодоступних сільських громад;
- **«інновації для бідних» («pro-poor innovation»)** – інноваційні продукти (послуги), спрямовані на покращення добробуту домогосподарств, що не мають належного доступу до життєво необхідних ресурсів і послуг, таких як електроенергія, питна вода, житло, охорона здоров'я, освіта. Ці інновації враховують соціальні та фінансові обмеження цільової групи, характеризуються високою доступністю у виробництві та споживанні та зазвичай реалізуються через соціальні підприємства, недержавні ініціативи або міжнародні програми технічної допомоги. Наприклад, мобільні медичні кабінети у віддалених районах без доступу до лікарень, відкриті освітні онлайн-платформи для дітей і дорослих, що постраждали від природних катастроф і військових конфліктів, сонячні зарядні пристрої або ліхтарі для домогосподарств без електромереж;
- **«ендогенні інновації» («endogenous innovation»)** – інноваційні рішення, що виникають усередині громади на основі її власних ре-

сурсів, знань та ініціатив. Вони не обов'язково є дешевими, на відміну від «ощадливих» інновацій, а скоріше виконують роль каталізатора розвитку території, виходячи за межі необхідності подолання тільки ресурсних обмежень. Ендогенні інновації орієнтовані на громаду загалом, вони охоплюють соціальні, економічні та інші сфери розвитку і водночас допомагають зміцнити локальну самодостатність та соціальну згуртованість. Наприклад, запровадження локальних програм енергозбереження або утилізації відходів силами громади та місцевих підприємців, розвиток локальних освітніх або цифрових платформ для підвищення компетенцій мешканців і підтримки місцевої зайнятості, формування локального бренду продукції (сироварні, екоферми, мініпекарні), який створює додану вартість у громаді та стимулює розвиток місцевої економіки.

З огляду на наведені визначення основних типів локальних інновацій, їхніми відмінними рисами, що визначають їхню унікальність та роль у трансформації територій, є такі:

- *неформальність середовища виникнення* – більшість локальних інновацій створюються поза межами формальних інституцій (підприємств, дослідницьких організацій, університетів) на базі місцевих практик та ініціатив;
- *просторова прив'язка та активна участь громади* – генеруються у населених пунктах (селах, селищах, містах) завдяки залученню або ініціативі місцевих жителів, які шукають практичні рішення проблем свого повсякденного життя, виступаючи у такий спосіб не лише споживачами, а активними розробниками інновацій, що посилює соціальну згуртованість та формує відчуття причетності до розвитку громади;
- *сприяння та партнерство* – локальні інновації створюються зазвичай громадою, але їх масштабування та поширення здійснюється завдяки сприянню місцевої влади та партнерським ініціативам, зокрема організаційній чи фінансовій підтримці з боку органів самоврядування, міжнародних організацій, волонтерів. Така взаємодія не замінює місцеву ініціативу, а створює належні умови для її реалізації;
- *соціальна чуйність* – значна частина таких інновацій орієнтована на потреби уразливих груп населення (малозабезпечених сімей, сільських жителів, переселенців), що дає змогу знизити рівень соціальної нерівності та бідності;
- *багатовимірність характеру* – локальні інновації можуть мати соціальний, економічний, екологічний, організаційний або змішаний характер, виходячи за межі технологічних рішень;

- *потенціал сталого розвитку* – навіть якщо ініціатори не ставлять такої мети безпосередньо, локальні інновації часто створюють позитивний соціально-економічний та/або екологічний ефект, сприяючи досягненню Цілей сталого розвитку.

Отже, локальні інновації можуть бути як драйверами місцевого розвитку, так і імпровізованими відповідями на виклики локального середовища, але в будь-якому разі вони є важливою частиною процесів трансформації територій «знизу». Численні приклади різних країн світу свідчать, що навіть невеликі інноваційні локальні ініціативи здатні вплинути на розв'язання місцевих проблем. В українських реаліях їхнє значення зростає на тлі потреби у відновленні постраждалих від бойових дій територій, а також у контексті реконструкції депресивних громад. За наявності інституційної та партнерської підтримки локальні інновації можуть інституціоналізуватися та еволюціонувати у стійкі моделі місцевого розвитку, перетворюючи громади з об'єктів реконструкції на суб'єктів стратегічних змін. Наприклад, локальні виробники крафтових продуктів, що оформлюються як локальні бізнеси і переростають в окрему галузь місцевої економіки (виготовлення сирів з фермерського молока, хліба на заквасці, варення, натуральних соків, вина, настоянок; свічок, мила ручної роботи, дерев'яних іграшок тощо) або ініціатива з онлайн-опитування місцевого населення щодо облаштування публічного простору трансформується в стандартну практику. Представлені нижче європейські кейси ілюструють потенціал локальних інновацій як каталізаторів нових моделей просторового розвитку. Їх критичний аналіз дасть змогу виокремити адаптивні елементи, релевантні для реконструкції українських регіонів і громад.

Кейси просторової трансформації: досвід європейських країн для реконструкції територій України

У наведених прикладах просторової трансформації відображені різні типи локальних інновацій – від ендегенних ініціатив до соціально орієнтованих рішень, спрямованих на структурне оновлення територій. Кожен кейс – це не тільки приклад просторового редизайну, а модель включення інноваційних практик «знизу» у стратегічні трансформаційні процеси.

Кейс енергетичної трансформації острова Самсе (Данія) демонструє, як сільська громада може досягти енергетичної автономії через поєднання ендегенних, ресурсно-обмежених та сільських інновацій. Проєкт заснований на ініціативі мешканців, використанні доступних технологій і залученні місцевих ресурсів.

Острів Самсе, населення якого становить близько 4 тис. осіб, за європейською класифікацією належить до локальних адміністративних одиниць з населенням менше 150 тис. осіб. В українських реаліях йому відповідає рівень територіальної громади. У 1997 р. енергетична система острова повністю залежала від імпортованих з материка викопних ресурсів – нафти та вугілля. У відповідь на потребу забезпечити енергетичну незалежність островів, зокрема острова Самсе, уряд Данії оголосив конкурс проєктів із впровадження відновлюваних джерел енергії для місцевого самозабезпечення. Переміг проєкт трьох мешканців Самсе, який передбачав не тільки повне забезпечення енергетичних потреб острова за рахунок відновлювальних джерел енергії, а й перетворення його на експортера енергії. Ініціатива отримала підтримку на місцевому, регіональному та національному рівнях. І вже за 10 років, до 2007 р., острів досяг повної енергетичної автономії на основі «зелених» технологій.

Проєктна модель охоплювала будівництво трьох теплоелектроцентралей, встановлення 11 наземних і 10 морських вітрових турбін, а також проведення енергоефективної модернізації в понад 200 приватних домогосподарствах. Головним фактором успіху стала активна участь місцевого населення, яке інвестувало 2 млн євро у створення місцевої енергетичної компанії *Samsø Energy Supply Company*, що управляла процесами генерації та розподілу енергії. У підсумку, п'ять морських турбін перейшли у власність муніципалітету, дві – місцевих жителів, а ще три – приватних інвесторів.

Попри початкову недовіру та спротив мешканців (особливо щодо розміщення турбін вздовж узбережжя), реалізація проєкту продемонструвала низку довгострокових позитивних ефектів: формування енергетичної незалежності острова, зниження безробіття, стримування депопуляції, зростання місцевих доходів, залучення інвестицій та нових підприємств. Наразі Самсе впроваджує проєкти з розвитку сонячної енергетики та планує повністю відмовитися від використання викопного палива до 2030 р. (Підоричева, 2023).

Для України цей приклад становить інтерес у зв'язку з руйнуванням енергетичної інфраструктури міст а отже, дефіцитом електроенергії, а також з огляду на необхідність децентралізації енергетичної системи, зміцнення енергетичної безпеки громад, мобілізації місцевого потенціалу щодо енергетичної трансформації населених пунктів на засадах принципу «відбудувати краще, ніж було».

Кейс сталої міської мобільності та реконфігурації громадського простору в Іспанії показує, як урбаністичні перетворення сприяють досягненню сталого просторового розвитку в умовах щільної забудови. Цей кейс ґрунтується на запровадженні концепції суперблоків – ендогенної інновації, – що передбачає, зокрема, обмеження транзитного автотрафіку, пріоритет пішоходів і велосипедистів, наближення базових послуг до місця проживання населення, озеленення та енергоефективну забудову.

Відбудова житлового фонду, зруйнованого (постраждалого) внаслідок бойових дій, а також реконфігурація громадського простору є наразі одним із основних напрямів забезпечення сталого, інклюзивного та екологічно безпечного розвитку українських територій. Для пошуку ефективних рішень варто звернути увагу на європейські практики, які продемонстрували результативність у складних урбаністичних умовах, зокрема досвід іспанських міст Барселони та Віторії-Гастейс, де було реалізовано програму трансформації міського середовища на основі концепції суперблоків. Суперблоки – це інноваційна форма організації міського простору, що передбачає створення зон, максимально обмежених для транзитного автомобільного руху, з пріоритетом пішохідної та велосипедної мобільності, екологічної безпеки та соціальної інтеграції (Додаток А).

У Барселоні ця концепція втілена в межах програми «*Barcelona Superblock Programme*» і стала моделлю трансформації вулиць для десятків міст у всьому світі. Одним із перших суперблоків був район Поблену, перепланування якого вже за два роки (до 2018 р.) дало відчутні результати: площа, доступна пішоходам, зросла на 80%, простір для автомобілів зменшився на 48%, а зелені зони збільшилися майже вдвічі (Підоричева, 2023).

Місто Віторія-Гастейс визначило 77 потенційних суперблоків, із яких два були повністю реалізовані, а в 17 – впроваджено заходи з обмеження трафіку та створення «тихих» кварталів. Емпірично зафіксовано, що на території суперблоків рівень шумового забруднення зменшився на 5,5 дБ, якість повітря покращилася, а рівень викидів вуглекислого газу та оксидів азоту скоротився на 42% (ICLEI, 2019).

В Україні концепцію суперблоків доцільно апробувати в пілотних містах різного розміру (аби порівняти результати) через інтеграцію в проєкти реконструкції зруйнованих або пошкоджених міських центрів та/або створення нових житлових кварталів. Пріоритетними для впровадження мають стати мікрорайони з високою щільністю населення, де обмеження транзитного авто-трафіку, розширення пішохідних і велосипедних зон, озеленення територій, енергоефективне будівництво та наближеність базових послуг здатні забезпечити сталий розвиток, інклюзивність та соціальну згуртованість. Успішна реалізація концепції суперблоків вимагає врахування локальних факторів, зокрема бюджетних можливостей громади; інфраструктурних обмежень; культурних особливостей і традицій використання громадського простору; рівня зайнятості населення, адже за її низького рівня суперблоки можуть сприяти розвитку місцевого підприємництва на кшталт веломайстерень, кав'ярень, пекарень; рівня партисипативності населення.

Кейс трансформації Рурського регіону (Німеччина) є прикладом комплексного відновлення депресивної промислової території на основі впровадження ендегенних та ощадливих інновацій, а також частково інновацій для бідних, оскільки низка ініціатив була спрямована на відновлення зайнятості та соціальну інтеграцію мешканців, які втратили роботу через за-

криття шахт і заводів (професійна перекваліфікація, створення робочих місць у нових галузях, залучення до культурних і туристичних проєктів).

У другій половині XX ст. економіка Рурського регіону зазнала серйозної кризи, спричиненої вичерпанням природних ресурсів і згоранням добувної промисловості. У відповідь на соціально-економічний спад у 1989–1999 рр. була реалізована програма IBA Emscher Park (далі – Програма) – стратегічна ініціатива комплексної трансформації промислового регіону за участі всіх його 17 муніципалітетів, провідних фахівців і громадянського суспільства.

Мета Програми полягала не лише в урбаністичному оновленні регіону, а формуванні його нової ідентичності, заснованої на поєднанні індустриальної спадщини з креативними та екологічними рішеннями. Зокрема, значну роль у цьому відіграли такі проєкти:

- *перетворення шахти «Цехе Цольверейн» (Zeche Zollverein) (колишнього найбільшого вугільного підприємства регіону) на багатофункціональний культурний комплекс.* На площі, де раніше розміщувалося близько двадцяти промислових будівель, було сформовано центр промислового дизайну, відпочинку і туризму. Реконструкція будівель здійснювалася з максимальним збереженням їх автентичного вигляду за одночасного надання їм нових функцій – від музеїв до творчих виставок, кав'ярень, ресторанів та багатофункціональних рекреаційних майданчиків. Це забезпечило адаптацію промислової спадщини до потреб нової економіки, перетворивши регіон на сучасний багатофункціональний культурно-громадський простір;
- *створення наукового парку Рейн-Ельба (Rhein Elbe Science Park) на території колишнього металургійного заводу у м. Гельзенкірхені.* Цей проєкт був мав нівелювати наслідки деіндустріалізації регіону через розвиток нової спеціалізації міста – досліджень і розробок у сфері відновлюваної енергетики;
- *заснування Рурського університету у м. Бохумі (Ruhr-Universität Bochum),* що започаткувало новий етап розвитку регіону, який 1962 р. не мав жодного університету. Наразі цей університет є потужним науково-дослідним та освітнім центром країни, що поєднує фундаментальні дослідження з прикладними розробками, орієнтованими на потреби економіки та суспільства. У 2024 р. Рурський університет у м. Бохумі отримав відзнаку «HR Excellence in Research Award» від Європейської комісії, яка присуджується науковим установам, які забезпечують дослідникам найсприятливіші умови праці та належне робоче середовище.

Наведені приклади можна вважати символами перетворення Рурського регіону з осередку важкої промисловості на креативний, високотехнологіч-

ний центр. Програма трансформації регіону значною мірою реалізовувалася за логікою інфраструктурно-сервісного проектування. Серед основних принципів її реалізації, які становлять інтерес для України, є такі:

1. *Переосмислення промислової спадщини.* Промислове минуле регіону розглядалося не як тягар, якого слід позбутися, а навпаки – як ресурс для формування нової ідентичності. Промислові об'єкти, що мали історичну та символічну вагу, не знищувалися, а змінювали свої функції.

2. *Узгодженість дій на основі політичного консенсусу.* Від самого початку влада визначила, що процес оновлення регіону має ґрунтуватися на широкому політичному консенсусі й активному залученні всіх зацікавлених сторін. Саме узгодженість бачення та пріоритетів стала основним критерієм для прийняття проєктів до реалізації.

3. *Системне мислення у формуванні портфеля проєктів.* Програма передбачала реалізацію численних автономних ініціатив, що розглядалися не як ізольовані проєкти, а як частини цілісної візії майбутнього регіону. Кожен проєкт оцінювався з погляду його внеску в реалізацію стратегії регіонального розвитку – перетворенні депресивної промислової території на екологічно безпечне, економічно диверсифіковане та культурно привабливе середовище через поєднання промислової спадщини з інноваційно-креативним розвитком.

4. *Фокус на якість.* Усі інфраструктурні та містобудівні рішення – від житлової забудови до ревіталізації промислових зон – впроваджувались виключно за результатами відкритих конкурсів. Відбір здійснювався за критеріями якості, професійної кваліфікації учасників і можливості створення нових робочих місць. Часто у конкурсах брали участь провідні архітектори, інженери та митці міжнародного рівня.

5. *Гнучка та інклюзивна модель управління.* Керування програмою здійснювало спеціально створене державно-приватне агентство *IBA Ltd*, що належало землі Північна Рейн-Вестфалія. До його складу входили представники державних інституцій, науково-експертного середовища та громадських організацій. Такий формат дав змогу подолати багаторічну інституційну інерцію та пасивність управлінської системи, які тривалий час стримували трансформацію регіону.

На основі досвіду *IBA Emscher Park* пропонується система метрик використання підходу інфраструктурно-сервісного проектування на регіональному рівні за чотирма напрямками вимірювання: просторовим, соціальним, екологічним та інституційним (*Додаток Б*). Під метрикою розуміється індикатор, що показує стан системи, зокрема її якість та ефективність, і використовується для оцінювання рівня досягнення цілей або їх бажаних значень. Представлена система вимірювання для умов України може уточнюватися,

доповнюватися іншими напрямками та метриками залежно від типу регіону, ступеня руйнувань і потреб відновлення.

Запропоновану систему метрик можна використовувати для управління реконструкцією постраждалих територій України, поєднуючи різні виміри. Вона спрямована на забезпечення прозорості управлінських рішень, формування критеріїв відбору проєктів та координацію дій влади, бізнесу, громад і міжнародних партнерів. Водночас в Україні відсутні всі необхідні дані для вимірювання частини запропонованих метрик, зокрема соціальних та екологічних. Відповідно, необхідно удосконалити регіональну статистику, створення сучасних систем моніторингу та відкритих реєстрів просторових й екологічних даних. Це стане передумовою для практичного використання інфраструктурно-сервісного підходу в реконструкції регіонів і громад.

Висновки та пропозиції

Унаслідок воєнних дій на сході України з 2014 р. всі регіони країни зазнали різного ступеня руйнувань і пошкоджень. З огляду на їхні масштаби, а також спеціалізацію, сильні та слабкі сторони, ресурсне забезпечення до кожного з них потрібно застосовувати різні моделі втручання – від ліквідації наслідків руйнувань до докорінної структурної трансформації. Особливо це стосується промислових регіонів, які ще в довоєнний період мали структурно незбалансовану, інноваційно слабку економіку, а внаслідок війни зазнали суттєвих збитків і втрат, деіндустріалізації та деурбанізації. В умовах нової геополітичної, технологічної та екологічної реальності безперспективним для них є продовження довоєнних низькотехнологічних траєкторій розвитку. Натомість здійснення структурних змін економіки з акцентом на випереджальний розвиток технологічних галузей переробної промисловості та / або наукоємних галузей сфери послуг на принципах сталого розвитку та підходу «відбудувати краще, ніж було» має стати головним орієнтиром у формуванні нової моделі їхнього економічного відновлення та розвитку.

Принцип «відбудувати краще, ніж було», закріплений у Національному плані відновлення України, має слугувати практичним дороговказом прийняття прогресивних, сталих рішень в усіх сферах розвитку країни – від економіки до просторового планування, зокрема щодо раціонального планування розселення, забудови та функціонального зонування територій; їхньої інтеграції в європейський інфраструктурний простір (транспортний, енергетичний, цифровий); врахування принципів екологічної безпеки (мінімізація шкоди навколишньому середовищу), кліматичної стійкості (здатність територій адаптуватися до змін клімату й швидко відновлюватися), а також соціальної доступності (забезпечення рівного доступу всіх груп населення до критичної та

базової соціальної інфраструктури); створення умов для координації просторових рішень між громадами для уникнення їх фрагментації та дублювання.

Для регіонів і громад України доцільно застосувати підхід інфраструктурно-сервісного проектування, спрямований не лише на відбудову матеріальних об'єктів, а й на формування дієвої сервісної екосистеми, яка створює умови для відтворення людського капіталу, підтримує інноваційну та підприємницьку діяльність, забезпечує доступ до сучасних технологій та знань. Використання системи метрик (просторових, соціальних, економічних, екологічних, інституційних) дасть змогу оцінити якість та ефективність реалізованих у межах інфраструктурно-сервісного підходу рішень.

Для реконструкції територій роль місцевого населення є ключовою: як у залученні до обговорення, планування та обрання шляхів її реалізації, так і в ініціюванні різноманітних локальних інновацій, спрямованих на вирішення місцевих проблем, з якими вони стикаються. Громади України та їхнє населення мають еволюціонувати – від переважно пасивного спостерігача і споживача до активного учасника процесу відродження населених пунктів, в яких вони мешкають. З огляду на проявлену останніми роками здатність українського суспільства до ефективної самоорганізації та об'єднання зусиль на місцевому рівні, для цього є потенціал та можливості. Проте це потребує комплексних змін, а саме: запровадження відкритості у державному управлінні, встановлення партнерських відносин місцевих органів влади з місцевим населенням, заохочення підприємництва, соціальних та екологічних місцевих ініціатив, поширення успішних інноваційних практик і сталого способу життя, розвитку громадської свідомості, активності та цифрових навичок.

Попри наявність цифрових інструментів для реалізації та управління відновленням регіонів і громад України (платформи *Дія. Цифрова громада* і *DREAM*, програма *Громада 4.0*), участь місцевого населення у просторовому та інфраструктурному плануванні та реалізації цих процесів є обмеженою. Для усунення цієї прогалини доцільно на платформі *DREAM*:

- додати інтерфейс громадських ініціатив, який надавав би можливість населенню визначати місцеві проблеми, вносити свої пропозиції щодо їх вирішення, коментувати та голосувати за проекти відновлення та реконструкції;
- створити механізм зворотного зв'язку, який дозволяв би населенню отримувати відповіді на подані ініціативи, бачити статус їх розгляду, пояснення причин відхилення або перенесення, а також відслідковувати хід реалізації погоджених проєктів;
- передбачити алгоритмічну пріоритезацію проєктів відновлення та реконструкції на основі сукупності критеріїв – кількості голосів громади, соціальної та економічної важливості, вартості, якості та часу реалізації, ризиків невиконання;

- на рівні інтеграції з іншими платформами і програмами (*Дія. Цифрова громада, Громада 4.0, Дія. Освіта*) розширити освітню складову екосистеми відновлення та реконструкції країни через впровадження онлайн-курсів, тренінгів та рекомендацій з енергоменеджменту, урбаністики, кліматичної адаптації, просторового планування для підвищення обізнаності місцевого населення, органів регіонального управління та місцевого самоврядування, громадських активістів.

Розглянуті в роботі успішні європейські кейси – острів Самсе (Данія) та суперблоки в Іспанії – ілюструють потенціал місцевих ініціатив у відновленні енергетичної, соціальної та екологічної інфраструктури. Вони підтверджують важливість активної участі громад у плануванні, інвестуванні та управлінні трансформаційними процесами, що може стати цінним орієнтиром для реконструкції українських територій. Досвід трансформації Рурського регіону Німеччини свідчить, що промислова спадщина таких територій може бути перетворена з ресурсу минулого у засіб формування нової ідентичності регіону завдяки збереженню автентичності, переосмисленню функцій промислових об'єктів і їх органічному включенню в сучасний міський простір. Успішна трансформація регіонів і громад потребує узгодженості дій та координації зусиль на міжтериторіальному рівні, залучення різноманітних зацікавлених сторін, гнучкої та інклюзивної моделі управління, спрямованості на економічне відновлення та розвиток територій.

Подяка

Стаття підготовлена в межах бюджетної теми «Економічна реконструкція промислових макрорегіонів як багаторівневих просторових утворень в умовах війни та під час повоєнного відновлення (на прикладі Придніпров'я)» (номер державної реєстрації 0124U004509) та науково-дослідного проєкту МОН України «Організаційно-економічне забезпечення повоєнного сталого розвитку територій на основі інфраструктурно-сервісної методології розвитку інноваційних спільнот» (державний реєстраційний номер роботи 0123U100271).

Список використаної літератури

- Амоша, О. І. (Ред.). (2020). *Циркулярна смарт-спеціалізація старопромислових шахтарських регіонів України*: монографія. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. <https://iie.org.ua/monografiyi/cirkuljarna-smart-specializacija-staropromislovih-shahtarskih-regioniv-ukraini/>
- Вишневський, О. С. (2022). Смарт-спеціалізація з позицій провідних шкіл економічної теорії. *Вісник економічної науки України*, (1), 3-8. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).3-8](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).3-8)
- Вишневський, О. С., Рабошук, С. Я., Лісовець, І. С., Гончаренко, М. О. (2023). Напрями вдосконалення стратегування смарт-спеціалізації регіонів України з позицій шumpетеріанства, інституціоналізму та девелопменталізму. *Економіка промисловості*, (1), 40-55. <https://doi.org/10.15407/econindustry2023.01.040>
- Кравців, В. С., Сторонянська, І. З. (2025). Регіональна політика vs просторові зрушення економіки України: пошук відповідей на актуальні питання. *Вісник НАН України*, 3, 29-38. <https://doi.org/10.15407/vsn2025.03.029>
- Лібанова, Е., Бистряков, І. (2025). Україна повоєнного періоду: інноваційна організація просторового розвитку. *Демографія та соціальна економіка*, 60(2), 32-51. <https://doi.org/10.15407/dse2025.02.032>
- Омельяненко, О. М., Омельяненко, В. А. (2023). Концептуальні основи інфраструктурно-сервісної методології розвитку локальних спільнот. *Проблеми економіки*, 56(2), 120-128. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-120-128>
- Підоричева, І.Ю. (2023). *Інновації в забезпеченні сталого розвитку на місцевому рівні. У В. А. Омельяненко (Ред.), Інновації і трансфер технологій: методи, моделі та механізми управління: колективна монографія* (с. 194-208). Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань.
- Череватський Д., Михненко В., Солдак, М. (2024). Тривимірні браунфілди: трагедія шахтарських громад. *Журнал європейської економіки*. 22(4). 564-577. <https://doi.org/10.35774/jee2023.04.556>
- Чорний, Р., Венгер, В., Кушніренко, О., Чорна, Н. (2025). Інноваційно-промисловий розвиток регіонів України: перспективи та обмеження. *Економіка України*, 68(2), 3-27. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.003>
- Bajwoluk, T., Langer, P., Skrzypczak, I., Sikora, A. (2024). Spatial transitions of areas near highway interchanges of the eastern A4 highway section in Poland. *Journal of Transport Geography*, 121, Article 104005. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2024.104005>

- European Union, United Nations, Government of Ukraine, & World Bank. (2025). *Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024*. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>
- European Union, United Nations, Government of Ukraine, & World Bank. (2024). *Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023*. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807>
- European Union, United Nations, Government of Ukraine, & World Bank. (2023). *Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2): February 2022 – February 2023*. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877>
- Fazio, G., Maioli, S., & Rujimora, N. (2025). The twin innovation transitions of European regions. *Regional Studies*, 59(1), Article 2309176. <https://doi.org/10.1080/00343404.2024.2309176>
- Ghobakhloo, M., Iranmanesh, M., Fathi, M., Rejeb, A., Foroughi, B., & Nikbin, D. (2024). Beyond Industry 4.0: A systematic review of Industry 5.0 technologies and implications for social, environmental and economic sustainability. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1108/APJBA-08-2023-0384>
- Ghobakhloo, M., Mahdiraji, H.A., Iranmanesh, M., & Jafari-Sadeghi, V. (2024). From Industry 4.0 digital manufacturing to Industry 5.0 digital society: A roadmap toward human-centric, sustainable, and resilient production. *Information Systems Frontiers*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10796-024-10476-z>
- ICLEI. (2019, April 29). *Cities visit Vitoria-Gasteiz to learn about sustainable mobility in superblocks*. https://iclei-europe.org/news?Cities_visit_Vitoria-Gasteiz_to_learn_about_sustainable_mobility_in_superblocks_&newsID=6ooVafQf
- Miljanović, D., Vuksanović-Macura, Z., & Doljak, D. (2023). Rethinking the spatial transformation of postsocialist cities: Shrinking, sprawling or densifying. *Cities*, 140, Article 104443. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104443>
- National Recovery Council. (2022, July). *Ukraine's National Recovery Plan* [Presentation]. https://cdn.prod.website-files.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c166751fcf41105380a733_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_ENG.pdf
- Pidorycheva, I., Liashenko, V., & Lischuk, O. (2025). Improvement of the institutional environment for the development of clusters and industrial parks to increase the resilience of Ukraine's entrepreneurial sector. *Science and Innovation*, 21(4), 52-64. <https://doi.org/10.15407/scine21.04.052>

- Shevtsova, H., Shvets, N., Kramchaninova, M., & Pchelynska, H. (2020). In search of smart specialization to ensure the sustainable development of the post-conflict territory: The case of the Luhansk Region in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*, 9(2), 512-524. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p512>
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2016, December 1). *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction: Note by the Secretary-General*. https://www.preventionweb.net/files/50683_oiewgreportenglish.pdf
- Vyshnevskiy, O. S., Anufriev, M. Yu., Bozhyk, M. S., & Gulchuk, T. O. (2024). Artificial intelligence as a core of the new industrial revolution: Prospects and limitations. *Economy of Industry*, (3), 5-21. <https://doi.org/10.15407/econindustry2024.03.005>

Додаток А

Концепція суперблоків та можливості її адаптації в Україні

Складова концепції суперблоків	Опис	Переваги та можливості адаптації в Україні
Обмеження транзитного автотранспорту	Заборона або суттєве обмеження проїзду приватного автотранспорту всередині суперблоку	Зменшення аварійності, шуму та забруднення; можливе впровадження в оновлених центральних частинах міст і нових житлових кварталах; стимулювання розвитку громадського транспорту
Пріоритет пішохідів і велосипедистів	Збільшення пішохідних зон, безпечні велодоріжки, підвищені перехрестя	Сприяння формуванню інклюзивного простору, створення зручної інфраструктури для пішої та велосипедної ходи, особливо у малих населених пунктах
Розширення зелених зон	Озеленення кварталів: створення скверів, міні-парків, лісопаркових зон, зелених дахів	Створення комфортного мікроклімату (зменшення спеки, очищення повітря, підвищення вологості), підвищення якості життя в населених пунктах, особливо екологічно забруднених і тих, що зазнали значних руйнувань
Енерго-ефективність забудови	Використання енергоощадних матеріалів, автономних систем опалення та енергопостачання	Зниження енергоспоживання, відповідність цілям Зеленого курсу ЄС у контексті євроінтеграції, зміцнення енергетичної безпеки громад
Наближеність базових послуг до місця проживання населення	Наявність медичних та освітніх закладів, спортзалів, культурних центрів, супермаркетів, центрів соціальної та психологічної підтримки у пішій доступності	Формування самодостатніх мікрорайонів при реконструкції населених пунктів, зниження навантаження на транспортну інфраструктуру, забезпечення базових послуг на місці, можливість організації осередків психологічної допомоги

Складова концепції суперблоків	Опис	Переваги та можливості адаптації в Україні
Зниження шумового та повітряного забруднення	Вимірювані ефекти реалізації на прикладі міста Віторія-Гастейс: зменшення рівня шуму на 5,5 дБ, скорочення викидів CO ₂ та NO _x на 42%	Підвищення якості життя, скорочення витрат на охорону здоров'я, створення передумов для розвитку екологічного підприємництва на рівні громад, стимулювання попиту на екологічні продукти та послуги (веломайстерні, озеленення дахів і фасадів, повторне використання води та матеріалів, встановлення сонячних панелей)
Зміцнення соціальної згуртованості	Простори для комунікації, спільного відпочинку, подій	Відновлення соціального капіталу, створення середовищ взаємодітримки, превенція ізоляції, посилення ідентичності громад
Інтелектуальне управління простором	Впровадження рішень Smart City: управління освітленням, трафіком, безпекою	Підвищення ефективності міського управління, цифровізація послуг, можливість оперативного реагування на зміни та збої в інфраструктурі

Джерело: складено авторами.

Додаток Б

Метрики оцінювання ефективності інфраструктурно-сервісного проєктування для реконструкції територій України

Напрямок вимірювання	Метрика	Опис метрики (одиниця вимірювання)	Джерело даних
Просторовий	Частка реконструйованої за будови	Частка оновлених або новозведених об'єктів промислової, інженерної й транспортної інфраструктури та житлового фонду у загальній кількості відповідного наявного фонду (%)	Державна статистика, звіти місцевих органів влади, кадастрові дані
	Щільність сервісної інфраструктури	Кількість соціальних, освітніх, медичних, культурних, адміністративних об'єктів на 1 км ² території (громади, району, регіону) (од./км ²)	Регіональна статистика, реєстри ЦНАП, ГІС-дані (геопросторові дані, супутникові знімки, топографічні плани, цифрові моделі рельєфу)
	Інтеграція нових функціональних зон	Частка територій, де впроваджено нові функції, наприклад, створено наукові парки, культурні, рекреаційні зони (%)	Містобудівна документація, плани розвитку, офіційні реєстри

Напрямок вимірювання	Метрика	Опис метрики (одиниця вимірювання)	Джерело даних
Соціальний	Рівень залучення мешканців до місцевих ініціатив	Частка населення, що брали участь у громадських обговореннях, публічних консультаціях, хаках, тонах, реалізації проєктів (%)	Соціологічні дослідження, звіти органів місцевого самоврядування
	Частка нових робочих місць	Частка створених робочих місць у сервісному, промисловому та креативному секторах у загальній структурі зайнятості (%)	Державна служба зайнятості, регіональна статистика
	Індекс соціальної інклюзії	Комплексний індекс, що включає рівень участі, довіри, почуття приналежності до громади та доступ до базових послуг (0-1)	Незалежні соціологічні опитування
Екологічний	Частка ревіталізованих територій	Частка територій, що були відновлені, адаптовані до нових потреб або змінили своє функціональне призначення (%)	Регіональна статистика, звіти місцевих органів влади, ГІС-дані
	Частка та доступність рекреаційних зон	Частка населення, яке проживає в межах досяжності рекреаційних зон (до 500 м) (%); частка площі рекреаційних зон у структурі забудови (%)	ГІС-дані, дані кадастрів, звіти місцевих органів влади
	Рівень забруднення повітря	Середньорічна концентрація основних забруднюючих речовин у повітрі (мкг/м³) у межах території громади	Автоматизовані пункти моніторингу, відкриті екологічні дані
	Рівень шумового навантаження	Середній денний рівень шуму у густозаселених зонах (дБ)	Моніторингові служби, екологічні дослідження
	Індекс озеленення території	Частка озелених площ у межах населеного пункту (% від загальної площі)	ГІС-дані, містобудівна документація
Інституційний	Рівень участі бізнесу в державних ініціативах	Частка проєктів (договорів), реалізованих на умовах державно-приватного партнерства від загальної кількості проєктів (%)	Дані Мінекономіки, місцевих органів влади

Напрямок вимірювання	Метрика	Опис метрики (одиниця вимірювання)	Джерело даних
	Частка проєктів із довгостроковою фінансовою стійкістю	Частка проєктів із гарантованим фінансовим забезпеченням із внутрішніх джерел після завершення (зменшення) підтримки з боку міжнародних партнерів (%)	Оціночні дані з відкритих джерел, фінансових звітів та документації проєктів
	Рівень міжмуніципальної координації	Кількість або частка проєктів, реалізованих на основі кооперації між громадами	Дані Мінрегіону, порталів «Децентралізація в Україні», EGAP, U-LEAD з Європою

Джерело: складено авторами.

Отримано: 5 серпня 2025 р.

Рецензовано: 21 серпня 2025 р.

Рекомендовано до друку: 25 вересня 2025 р.